

SITUACIÓ DE LA DONA A CATALUNYA

Maite Fandos
Vice-Presidenta de l'Institut de la Dona a Catalunya

Abans d'iniciar la meua intervenció, que tractarà sobre la situació de la dona a Catalunya, voldria felicitar l'Associació de Dones d'Andorra que ens ha invitat a participar en aquest **Primer Congrés sobre la situació de les dones als petits països europeus**.

I voldria, així mateix, agrair la invitació que ha brindat a l'Institut Català de la Dona, la qual, com a directora, he tingut el plaer d'acceptar.

M'és molt grat i molt interessant poder compartir les nostres experiències amb persones d'altres països del nostre mateix entorn que també estan treballant a favor de la igualtat d'oportunitats entre dones i homes.

Tot i la diversitat de cultures, de trajectòries i d'experiències, el cert és que les dones d'arreu d'Europa compartim un seguit de trets i també un seguit de reptes.

D'aquests reptes en parlaré més endavant.

Ara voldria aproximar-vos a l'evolució de les polítiques d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes al meu país, Catalunya.

En aquest punt és obligat fer una referència a la peculiar evolució històrica de Catalunya, en el marc de l'estat espanyol.

Les polítiques d'igualtat a Catalunya

Les primeres polítiques d'igualtat d'oportunitats a Catalunya i a l'estat espanyol s'iniciaren en l'època de la II República (1931-1939).

No només s'aconseguí la igualtat de drets davant la llei i el sufragi universal, sinó que també s'avançà força en matèria de drets laborals, de salut de les dones, de l'establiment de l'escolarització per a nois i noies, etc.

Tanmateix, tots aquests drets i avenços es van veure truncats amb la instauració d'un règim dictatorial que governà l'estat durant gairebé 4 dècades.

Aquests 40 anys van representar una desfeta a tots nivells.

A nivell nacional perquè significà la pèrdua de les nostres institucions i la repressió de la nostra cultura, la nostra llengua i la nostra identitat.

Per a totes les persones, perquè limità els drets individuals (drets que avui es consideren fonamentals i inviolables) i les llibertats públiques.

En aquest context, el procés d'igualtat d'oportunitats quedà especialment malmès i endarrerit respecte a d'altres països del nostre entorn.

No només no s'establiren polítiques específiques per a potenciar el paper de les dones, sinó que s'imposà el model de dona tradicional, lligada exclusivament a la llar i a la família, i allunyada del món de l'educació, del treball, etc.

Les dones no eren considerades com a persones autònomes ni gaudien dels mateixos drets que els homes (drets molt limitats, com ja he dit),

De fet, les dones estaven supeditades als homes legalment i també en la vida quotidiana.

A títol d'exemple, dir que les dones no podien treballar, ni obrir un negoci, ni sortir del país, si el pare o el marit, en cas d'estar casades, no les autoritzava.

O que a la Universitat, les poques dones que hi anaven, no podien obtenir el títol si no superaven unes proves relacionades amb la "cura de la llar".

És cert, d'altra banda, que a partir dels darrers anys de la dècada dels 60, es va iniciar un procés "d'apertura" que, pel que fa a les dones, es va deixar notar en la generalització de l'accés a l'educació (fins i tot als estudis universitaris) i en una tímida entrada al mercat laboral.

No va ser, però, fins a l'any 1978, quan es va aprovar la Constitució democràtica, que es van produir tres grans transformacions:

- l'estat espanyol es va convertir en un estat social, democràtic i de dret
- l'estructura territorial va passar a ser "autònoma". Es van crear el que avui són les comunitats autònomes, algunes de les quals, -com Catalunya-, eren autèntiques nacions amb una història, una llengua pròpia i unes institucions de govern amb poder de legislar.
- el reconeixement de la igualtat entre dones i homes davant la llei.

En aquest context, Catalunya recuperà el seu Estatut d'Autonomia (1979) i les seves institucions (Parlament, Govern de la Generalitat, entre d'altres).

Això va permetre que s'exercissin competències sobre algunes matèries, entre elles, la igualtat d'oportunitats entre dones i homes.

És a partir de la dècada dels anys 80 que es comencen a implementar les polítiques d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes del Govern de la Generalitat de Catalunya.

Explicar detalladament l'evolució d'aquestes polítiques ens ocuparia, pràcticament, tot l'espai que dispo per parlar de la situació de la dona a Catalunya. És per això que els comento, molt breument, quin ha estat el procés.

El 1987 es va crear la Comissió Interdepartamental per a la Promoció de les dones, que va ser el primer organisme destinat específicament a millorar la situació de les dones.

La principal tasca d'aquest organisme va ser elaborar i executar el Primer Pla d'Igualtat d'Oportunitats (1989-91), que consistia en un conjunt d'actuacions destinades a millorar la situació legal de les dones i a promocionar la seva participació en tots els àmbits de la societat.

Una de les actuacions que contemplava el primer pla va ser la creació d'un organisme específic, l'Institut Català de la Dona.

Aquest funciona des de l'any 1989 i, a la pràctica, ha estat l'organisme que ha impulsat i executat les polítiques d'igualtat d'oportunitats.

Des de llavors, l'Institut Català de la Dona ha dut a terme 3 Plans d'Actuació més:

- Segon Pla (1994-1996)
- Tercer Pla (1998-2000)
- Quart Pla (2001-2003)

Cada Pla recull actuacions que duen a terme els diferents departaments del Govern de la Generalitat, doncs aquests són plans interdepartamentals i transversals, que impliquen tothom.

Gràcies a aquestes polítiques, la igualtat d'oportunitats entre dones i homes a Catalunya ha avançat.

Després en parlarem amb xifres concretes. Abans vull destacar una qüestió de tipus més "qualitatiu".

Crec que estaran d'acord amb mi que avui existeix una preocupació social pel que fa a les dones.

Són molts els fòrums, i no únicament femenins, que es fan la mateixa pregunta: quina és la situació de la dona? quins són els reptes de les dones en les properes dècades?.

No existeix cap referència que la societat del S.XIX es qüestionés els reptes de les dones en el llindar del S.XX, però, en canvi se n'ha parlat abastament que el S.XXI és un segle "en femení".

Això ens indica que s'ha produït un gran canvi.

Si ara el paper que ha de jugar la dona en el futur és tema de debat, d'anàlisi i de reflexions, és perquè la societat està submergida en un procés de canvi, i perquè és previsible que el paper de les dones continuï modificant-se.

Anem a conèixer quina és la situació de les dones en cada àmbit.

Les dones i el món laboral

Sovint s'afirma que a la segona meitat del S.XX es va viure la incorporació "massiva" de les dones al treball remunerat.

Això no és del tot cert. Si més no a Catalunya, aquesta incorporació s'havia produït molts anys abans.

Al meu país la indústria tèxtil va tenir, en l'època de la revolució industrial, una forta implantació i, com a d'altres països europeus, aquestes fàbriques i colònies industrials es van nodrir de nombrosa mà d'obra femenina i també infantil.

I a les grans ciutats, com ara Barcelona, eren moltes les dones que treballaven en el que ara s'anomena sector "serveis": netejadores, planxadores, "criades", modistes, cambres, assistentes...

Al camp, d'altra banda, les dones desenvolupaven tasques ben variades de cura del bestiar i dels conreus de l'explotació familiar.

No hi ha estadístiques, i a més moltes d'aquestes activitats es realitzaven en el marc del que ara anomenem "economia submergida", però la memòria històrica ens diu que eren moltes les dones que desenvolupaven activitats laborals remunerades fora de la llar. (I a la llar, també, és clar).

Durant la dictadura totes les activitats de les dones en l'àmbit públic van patir un considerable retrocés i l'activitat laboral de les dones es va desenvolupar, majoritàriament, dins l'entorn dels

negocis familiars (amb la qual cosa no es considerava treball, sinó ajut) o en l'economia submergida (servei domèstic, treball per a fàbriques des de casa...)

És cert que, a mida que van anar avançant els anys i que es van anar recuperant espais (l'educació, bàsicament), van haver dones que van incorporar-se al mercat laboral regularitzat en un seguit de professions típicament femenines, com l'ensenyament, el secretariat, l'administració pública o la sanitat.

Ara bé, aquestes tasques estaven sempre supeditades a l'estat civil de les dones, les quals abandonaven la feina un cop formaven una família pròpia.

A partir dels anys 70, a Catalunya, és quan es produeix el canvi significatiu: les dones s'incorporen al mercat laboral regularitzat, de manera estable i continuada, independentment del fet que formin una família pròpia.

Algunes dades significatives:

- **La taxa d'activitat de les dones de 16 a 64 anys l'any 1976 era del 30%. A finals de l'any 2002, era del 61,24% (a la par de la taxa europea, que és del 59,8%)**
- **La taxa més elevada d'ocupació de les dones se situa en la franja dels 25 als 34 anys, i és del 81,10%.**
- **La taxa d'ocupació ha passat, en aquest període, del 28,7% al 53% (igual que la taxa europea, que és del 53,8%)**
- **I la taxa d'atur registrat ha davallat del 26,1% al 9,21%.**

Aquestes taxes no només mostren un avenç important, sinó que, a més, han situat a Catalunya a l'alçada dels països europeus.

Ara bé, aquest procés no ha quedat exempt de tensions i de problemàtiques i encara no podem parlar de plena igualtat d'oportunitats entre dones i homes en el mercat laboral.

Tot i que han desaparegut les discriminacions directes, continuen existint obstacles de tipus cultural, molt lligat a prejudicis i estereotips, que dificulten la participació de les dones en el mercat laboral.

Les dones pateixen discriminació per raó de gènere en la modalitat de contractació i la retribució.

Concretament, l'any 2002, el 65,13% dels contractes a temps parcial es van fer a dones, mentre que només el 45,58% dels contractes indefinits van ser per a dones.

D'altra banda, les dones cobren un 29,6% menys que els homes com a mitjana a Catalunya.

En un camp més qualitatiu, cal dir que el treball de les dones està menys valorat. La feminització d'una branca laboral implica: menys valor econòmic i social de la tasca, menor prestigi i major precarietat del sector.

Per últim, hem de parlar de les dificultats de conciliació de la vida familiar i laboral.

Aquest és un problema nou que no existia fa tres dècades, perquè fa tres dècades no hi havia tantes dones dins el mercat laboral com les que hi ha avui.

La conciliació entre ambdues responsabilitats, les familiars i les professionals, és una qüestió que hauria d'afectar per igual dones i homes.

A la pràctica, però, són les dones les que assumeixen com a responsabilitat pròpia el que hauria de ser una responsabilitat compartida entre dones i homes.

Per altra banda, sovint es comet l'error d'identificar el terme treball amb el treball remunerat, és a dir amb l'activitat que una persona realitza a canvi d'obtenir una sèrie de drets i obligacions, com és la remuneració.

Es deixa de banda així, tot el treball que es fa dins de l'àmbit domèstic per al manteniment de la llar i la cura dels membres que la integren, un treball no remunerat que no es regeix per unes relacions mercantils.

No es té en compte que les tasques relacionades amb el treball domèstic i familiar, realitzades majoritàriament per dones, són tasques que contribueixen, també, al creixement econòmic i social d'un país.

És la suma de totes les formes de treball, el remunerat i el no remunerat, el que serveix de base a totes les societats i el que fa possible la seva subsistència i el benestar dels seus membres.

En un estudi encarregat l'any 20021 per l'Institut Català de la Dona i realitzat per ESADE, es posava de manifest que si a l'hora de calcular el PIB es tenia en compte el valor de la producció domèstica el Producte interior brut a Catalunya augmentava en un 65,9%.

Amb aquest mateix estudi, s'ha pogut comprovar que per realitzar les tasques domèstiques s'utilitzen una mitjana de 53,88 hores a la setmana; les dones s'ocupen del 85% d'aquestes hores, és a dir, empren 45,81 hores setmanals en la realització de les diferents tasques domèstiques, mentre que els homes només n'empren 6,23. La resta, 1,84 hores, les realitzen altres membres de la llar. Així, doncs per cada hora que l'home dedica a les tasques de la llar, la dona en dedica 7.

Això ens demostra que, tot i que les dones són cada vegada més presents en el mercat de treball remunerat, assumeixen, també, les tasques domèstiques i familiars i les responsabilitats que aquestes porten implícites.

El treball domèstic i familiar ha de deixar de ser considerat com una feina exclusivament de dones. El treball no remunerat que cal fer per al manteniment de la llar i de les persones que la integren és responsabilitat d'homes i dones i, per tant, cal anar cap a un repartiment equilibrat d'aquestes tasques.

En el context actual és evident que les dones s'enfronten a diferents obstacles a l'hora de compatibilitzar ambdues responsabilitats:

- Obstacles laborals (discriminació en la selecció, menors salaris, penalització per la maternitat, horaris rígids, menors oportunitats de promoció,..)
- Obstacles socials (costos elevats dels serveis d'ajuda a la família i a la llar, horaris incompatibles,...)
- Obstacles subjectius (sentiment de culpa per no dedicar-se adequadament a la cura de la família i no desenvolupar al màxim la carrera professional, por a assumir més responsabilitats,...)

Sobre totes aquestes qüestions s'hi està treballant.

Entre d'altres coses:

- S'estan duent a terme campanyes de sensibilització i de conscienciació dels agents socials (sindicats, empreses...)

- S'han posat en marxa polítiques de suport a la família a través d'ajuts econòmics universals per a totes les famílies amb criatures menors de 3 anys.
- Es treballa amb sindicats i associacions empresarials per introduir a través de la negociació col·lectiva clàusules que eliminin les discriminacions indirectes que existeixen.
- En el marc de l'administració, s'ha aprovat una llei de mesures relatives a la conciliació del treball amb la vida familiar. Aquesta llei s'aplica no només al personal de la Generalitat de Catalunya (129.518 persones), sinó, també, al personal docent, al personal estatutari de la seguretat social, al personal administratiu de les Universitats, a les empreses públiques i a l'administració local. En total, prop de 200.000 persones se'n poden beneficiar.

Fruit d'aquesta llei és, per exemple, que un 52% del personal d'administració i tècnic de la Generalitat de Catalunya que s'ha demanat una reducció de jornada per guarda legal d'infant menor d'un any amb dret a percebre el 100% de la retribució durant l'any 2002, han estat homes.

Aquesta llei en l'àmbit de la funció pública vol ser un camp de proves del que després s'ha de fer extensiu al conjunt de la societat.

Avenços com aquest que he comentat venen a demostrar que, quan s'apliquen mesures que faciliten la conciliació de la vida laboral i familiar, els homes també s'hi impliquen.

Cal continuar, doncs, treballant en aquesta línia que combina accions positives i sensibilització social.

Les dones i l'ensenyament

L'augment del nivell educatiu de les dones és un dels grans èxits de les darreres dècades.

Des de fa més de 20 anys, a Catalunya l'escolarització dels nens i nenes és del 100%.

L'analfabetisme s'ha reduït al mínim, i afecta només les persones més grans de 65 anys, especialment les dones, conseqüència lògica de la peculiar evolució històrica del nostre país.

A més, la participació de les dones en el sistema educatiu ha augmentat considerablement.

S'ha equiparat el nombre de noies que cursen estudis primaris i secundaris obligatoris i s'ha incrementat, també, el nombre de dones a les diplomatures i les llicenciatures.

Durant el curs 2000/2001 el percentatge de diplomades i llicenciades va ser del 53,4%.

I, a més a més, les noies comencen a tenir un cert pes en especialitats que, tradicionalment, han estat dominades pels homes, tot i que encara no s'ha pogut eliminar totalment la segregació professional.

Les dones van ser, el curs 2000/2001, el 26% del total de l'alumnat matriculat a les carreres tècniques i tecnològiques.

El gran repte en aquest àmbit és acabar amb els tòpics com ara que les dones no tenen capacitat per dedicar-se a la ciència, o que no estan preparades per exercir professions "punteres", com per exemple les relacionades amb les noves tecnologies.

Sabem positivament que les professions no tenen gènere, i que el que cal és preparació i dedicació per desenvolupar-les correctament.

En aquest sentit, s'estan duent a terme diferents actuacions per modificar aquests tèmics (formació del professorat, sensibilització de l'alumnat, edició de materials pedagògics, premis, etc.), però sabem que serà una tasca lenta i difícil perquè implica transformacions profundes sobre el paper que han de jugar homes i dones a la societat.

Cal fer, en aquest sentit, una breu referència, també, al professorat. Com és sabut, l'ensenyament és una de les professions "feminitzades".

Tanmateix, la presència de les dones va davallant a mesura que augmenta la complexitat dels estudis o el grau de poder de decisió.

Així, per exemple, les dones són més del 80% del professorat d'educació infantil i primària; el 50% del professorat de secundària i únicament el 30% del professorat universitari. I, dins aquest últim, només un 11% ocupen càtedres.

Aquest apunt em dóna peu a parlar-vos d'un altre àmbit de gran importància: l'accés a la presa de decisions.

Les dones i la presa de decisió

El procés d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes és com un joc de colors en el qual s'alternen els clars i els obscurs o com el got que pot estar mig ple o mig buit, depèn de com es miri.

La presa de decisió és, probablement, l'àmbit en el qual això és més evident.

S'ha progressat, no hi ha dubte, però encara no suficientment.

D'una banda, cada vegada hi ha més dones que arriben a llocs importants de presa de decisions, tant en l'àmbit públic com privat.

Segons un estudi del Departament de Treball, Indústria, Comerç i Turisme a Catalunya l'any 2002 hi havia 68.640 dones amb un càrrec directiu en una empresa privada, un 9% de les quals com a presidentes.

Però és evident que les dones encara són minoria entre els alts càrrecs, tant públics com privats.

En les empreses de més de 1000 treballadors/es, només hi ha un 0,3% de dones executives, segons aquest mateix estudi.

De la mateixa manera, les dones han entrat de manera activa en la participació política, però encara no s'ha arribat a un nivell de paritat home-dona en els càrrecs de decisió política.

Aquest és un tret que compartim amb tots els països europeus, independentment de la trajectòria política o la tradició democràtica que tinguin al darrera.

A l'estat espanyol les dones no van conquerir el dret a vot fins a l'any 1931, en el marc de la II República.¹

¹ Val a dir que, l'any 1924, el General Primo de Rivera havia reconegut el dret de les dones al vot exclouent-ne les dones casades "per evitar baralles a la llar". Primo de Rivera havia pretès utilitzar el vot femení per consolidar el seu règim, en unes eleccions que no es van arribar a celebrar mai. De tota manera, els sectors feministes mai veieren amb bons ulls aquest sufragi que incloïa només dones vídues i solteres.

No va ser un camí fàcil perquè, tot i el tarannà progressista de la república, hi havia fortes resistències ideològiques entre els membres dels partits.

La gran defensora del vot femení i la conductora dels drets polítics de les dones a l'estat espanyol va ser, sense dubte, Clara Campoamor.

Cal dir que Clara Campoamor era Diputada al Congrés, i ho era perquè, tot i que les dones no podien escollir els representants a les Corts, sí podien ser escollides (segons el Decret de 8 de maig de 1931, que modificava la Llei Electoral les dones podien ser elegides però no electores, igual que els sacerdots).

Ella va sortir escollida a les eleccions de juny de 1931, junt a dues dones més al Congrés: Victòria Kent i Margarita Nelken.

Des del Congrés, va impulsar un intens debat a favor del sufragi universal, que finalment s'aconseguiria l'1 d'octubre de 1931, quan quedà reflectit el sufragi universal a l'article 36 de la Constitució.

Tot i això, les dones no van votar per primera vegada fins a l'any 1933.

A Catalunya, en concret, hi va haver unes eleccions al Parlament de Catalunya el mes de novembre de 1932.

La norma que regulava aquesta llei era el Decret Provisional de la República del 8 de maig de 1931, que es basava en el sufragi universal masculí dels majors de vint-i-tres anys.

Aquesta norma havia de ser modificada per l'Estatut Interior de Catalunya, el qual incloïa en el seu article 20 que hi hauria una futura llei electoral que no discriminaria l'electorat per raons de sexe.

Aquesta llei electoral, però, no arribà a aprovar-se mai i les eleccions del 32 es van realitzar sense la participació de les dones com a electores.

Finalment, la primera vegada que les dones van participar en una consulta electoral com a candidates van ser les eleccions legislatives de l'any 1933. A Catalunya, dos partits (el republicà i l'obrer) van presentar dones a les seves llistes.

Després de la dictadura, amb la Constitució de 1978, s'establí el sufragi universal i dones i homes eren electors i elegibles.

Tanmateix, als primers comicis electorals la participació de les dones com a candidates va ser encara molt minsa.

L'evolució, però, ha estat molt positiva.

La legislatura 1980-1984, hi havia un 5% de dones electes al Parlament de Catalunya, mentre que a la legislatura actual (1999-2003) són el 27,4%.

Tanmateix, les alcaldesses electes en l'actual legislatura només representen el 6,9% del total d'alcaldis de Catalunya.

Actualment, i després d'una evolució constant, legislatura rera legislatura, la participació política de les dones a Catalunya va consolidant-se al mateix ritme que a l'estat espanyol i a les institucions europees.

Algunes dades més que il·lustren aquesta afirmació:

- Representants catalanes al Congrés de Diputats de l'estat: 14 (30%)
- Dones regidores a l'Ajuntament de Barcelona: 16 (39,02%)

En tres dècades s'han assolit percentatges similars als de les dones dels països europeus més avançats i amb més llarga tradició democràtica, encara estem lluny d'arribar a una democràcia plenament paritària.

Per paritat s'entén una representació equilibrada de dones i homes, de manera que cap gènere estigui representat per sota del 40% ni per sobre del 60%.

Introduir el concepte de paritat ha ocasionat, i encara ocasiona, fortes resistències i reticències.

Però és necessari perquè la participació de les dones en la política permet fer més representatives les institucions democràtiques, incorporar a l'agenda política qüestions i problemàtiques que afecten específicament les dones i que sovint restaven oblidades i dinamitzar la vida social i fer-la més diversa.

De participació social, en el sentit ampli del terme, us parlo en el darrer apartat de la meua intervenció: l'associacionisme.

Les dones i l'associacionisme

L'associacionisme afavoreix la participació de les persones en aquells aspectes socials que les concerneixen.

Des d'un punt de vista individual, participar activament en l'entramat social permet desenvolupar una de les potencialitats de les persones, la sociabilitat, que és la capacitat i la necessitat que tot ésser humà té de relacionar-se amb altres persones.

Des d'un punt de vista col·lectiu, l'associacionisme contribueix a generar iniciatives, a estructurar la societat al voltant de valors, a augmentar la qualitat de vida i a facilitar la interlocució entre la societat civil i les institucions.

El procés de creixement de l'associacionisme femení a Catalunya comença a partir de la dècada dels 70, coincidint amb la democratització del país. Però no és fins ben entrada la dècada dels 80 que es produeix una eclosió d'associacions de dones.

Actualment, es comptabilitzen més de 800 i considerem que això és molt positiu.

El treball d'aquestes associacions és molt variat i inclou l'oferta d'informació, la formació sobre temes específics, la realització d'activitats de caire cultural, esportiu, social, solidari, d'assessorament i suport professional, etc.

En tot cas, totes elles, cadascuna des d'un àmbit en concret, estan col·laborant a sensibilitzar la societat envers la realitat del col·lectiu femení i estan normalitzant la presència activa de les dones en tots els àmbits i a tots els nivells.

I, especialment, estan contribuint a introduir la perspectiva del gènere a la societat, és a dir, introduint un estil i una visió pròpia del món.

Tanmateix, els canvis actuals han transformat el paper de les dones en la nostra societat i configuren un nou marc amb noves necessitats i expectatives.

Per aprofundir en aquests nous reptes l'Institut Català de la Dona ha proposat la realització del Primer Congrés d'Associacions de Dones.

Les dates de realització són els dies **30 i 31 de maig, i el lloc triat, Tarragona.**

Volem crear un espai de diàleg on les associacions puguin parlar, compartir les qüestions que consideren importants, dissenyar noves estratègies per afrontar els canvis socials que estem vivint...

Al llarg de l'any 2002 i 2003 s'han creat 3 grups de treball que han elaborat tres ponències sobre els temes que a les entitats els semblen més interessants de tractar:

- El futur de les associacions de dones a Catalunya.
- La dinamització eficaç de les associacions de dones.
- L'adaptació de l'associacionisme femení a les noves realitats socials, culturals i laborals.

Aquestes ponències es debatran en plenari durant el Congrés d'Associacions de Dones, per tal de treure conclusions i línies d'actuació més concretes.

Serà una bona oportunitat per conèixer-nos millor i també perquè la societat conegui millor l'associacionisme femení.

Conclusions

Com hem vist, s'ha millorat progressivament en tots els àmbits.

Actualment, existeix:

- Un major coneixement de la societat sobre les problemàtiques que afecten les dones, sobre les seves demandes i sobre les seves expectatives.
- Un major ressò de tot allò que té a veure amb les dones. Les dones són notícia, són més escoltades i més tingudes en compte.
- La posada en pràctica d'una sèrie de polítiques d'igualtat per part dels diferents governs
- El naixement de nous rols femenins i masculins que, de mica en mica, trenquen amb els estereotips tradicions i amb la divisió estricta de funcions i de responsabilitats en funció del sexe.

Tot i els resultats positius, encara queda un llarg camí per recórrer.

Hem de continuar treballant per a la plena incorporació de les dones en tots els àmbits de la vida social i això vol dir:

- Eliminar les **discriminacions indirectes** que persisteixen en el mercat laboral.
- Afavorir la **compaginació de la vida familiar amb la laboral.**
- Aconseguir la plena incorporació de la dona en els **llocs de presa de decisions.**
- Modificar aspectes culturals i educatius per tal de fer desaparèixer determinats **estereotips sexistes** que tenen molt pes específic en qüestions tan importants com la violència domèstica.

Cal que continuem treballant i és necessari que tothom hi participi: homes, dones, partits polítics, associacions de dones, agents socials i laborals, en resum, tothom.

Perquè aconseguir una societat paritària i equilibrada és feina de tothom i serà un benefici per al conjunt de la societat.

Moltes gràcies.